

Paikallinen sopimustoiminta

Paikallisen sopimisen tasot voidaan jaotella virastotason virka- ja työehtosopimustoimintaan sekä virka- ja työehtosopimusten ja erityislainsäädännön sisältämään valtuutukseen perustuvaan, sopimusteknisesti ja -oikeudellisesti muunlaiseen, paikalliseen sopimustoimintaan. Sovittaessa asioista paikallisesti, toimijoita voivat siten olla ennen kaikkea yleisen sopimustoimivallan omaavat virastot (tarkentavien virkaehtosopimusten osalta hallinnonalan neuvotteluviranomaiset ja työehtosopimusten osalta muutkin virastot) ja niissä toimivat henkilöstöjärjestöt. Lisäksi toimijoita voivat olla sopimustoimivaltaa yksittäistapauksissa joko virka- ja työehtosopimusten tai erityislainsäädännön perusteella omaavat työnantajan ja henkilöstön edustajat virastoissa ja laitoksissa. Viimeksi mainituissa tilanteissa työnantajaa voi edustaa viraston organisatorinen yksikkö ja henkilöstöä viraston luottamusmies tai henkilöstön taikka henkilöstöryhmän valitsema muu edustaja. Tarkentavalla virkaehtosopimuksella tai viraston työehtosopimuksella tapahtuvan paikallisen sopimisen edellytyksenä olevien neuvottelujen aloittaminen edellyttää lisäksi aina valtiovarainministeriön kussakin tapauksessa erikseen antamaa neuvotteluvaltuutusta.

Tarkentavalla virkaehtosopimuksella sopiminen edellyttää, että sopimisen kohteena olevasta asiasta on jo olemassa keskustason sopimusmääräyksiä, joiden tarkentamisesta paikallisesti on kysymys. Tältä osin on tärkeää huomata, että valtion sektorilla kaikista keskeisistä palvelussuhteen ehtoista (mm. palvelussuhteen yleiset ehdot, työajat, vuosilomat, matkakustannusten korvaukset) on sovittu keskustasolla. Sen sijaan sellaisestakin palvelussuhteen ehdosta tai ehtojen kokonaisuudesta, josta ei ole lainkaan sovittu keskustasolla, voidaan lähtökohtaisesti sopia joko viraston työehtosopimuksella työehtosopimuslain mukaisesti tai erityislain paikallisen sopimisen valtuuttavan säännöksen perusteella työehtosopimuksella tai muulla tavoin. On kuitenkin huomattava, että neuvottelu- ja sopimusjärjestelmä ja siihen liittyvä valtioyhteisön tason keskeisten intressien turvaaminen rajoittavat paikallista sopimista myös edellä sanotulla alueella.

Virka- ja työehtosopimustasoinen paikallinen sopiminen on edellä esitetyn mukaisesti mahdollista siihen valtuuttavien keskustason sopimusmääräysten tai keskustason antaman virkaehtosopimusasioiden pääsopimuksen mukaisen valtuutuksen perusteella. Muu paikallinen sopiminen on lisäksi mahdollista edellä tarkoitetun valtuuden puuttuessa erityislaissa olevien paikalliseen sopimiseen valtuuttavien säännösten perusteella. Jos kuitenkin tämän ns. lakiaukon tarkoittamasta asiasta on jo sovittu keskustason virka- ja työehtosopimuksella, paikallinen sopiminen edellyttää lisäksi keskustason sopimuksessa olevaa valtuutusta eli ns. sopimusaukkoa.

Paikallista sopimista voidaan edellä esitetyn edellytyksin käyttää virka- ja työehtosopimusten täydentämiseen ja myös niistä poikkeamiseen samoin kuin suoraan erityislainsäädännöstä sovellettaviksi tulevista palvelussuhteen ehtoista toisin sopimiseen. Parannuksia sisältävistä poikkeuksista voidaan siihen valtuuttavien sopimusmääräysten ja säännösten perusteellakin ja niiden sanamuodon mukaisesti sopia kuitenkin vain, jos valtiotyönantajan kokonaiskustannukset eivät samalla lisäänty.

Virka- ja työehtosopimusten oikeusvaikutukset määräytyvät virkaehtosopimuslain ja -asetuksen sekä työehtosopimuslain säännösten perusteella ja mukaisesti. Sopimukset velvoittavat sekä työnantajaa että työntekijöitä toimimaan sopimusten mukaisesti palvelussuhteeseen perustuvia etuuksia annettaessa, haettaessa ja niitä myönnettäessä. Edellä sanotun lisäksi sopimukseen sisältyy niiden voimassaoloaikaan sidottu ns. passiivinen ja aktiivinen työrauhavelvollisuus. Sopimusten oikeusvaikutusten määrittämisessä ei pääsääntöisesti ole ilmennyt ongelmia. Muun kuin edellä tarkoitetun paikallisen sopimuksen oikeusperustana on ensinnäkin se, että ne voivat olla luonteeltaan ns. hallintosopimuksia ja toiseksi se, että niiden sisältö liittyy monilta osin kiinteästi virka- ja työehtosopimukseen. Paikalliset sopimukset ovat oikeudellisesti päteviä ja sitovia niiltä osin, kuin valtion virasto voi toimivaltansa puitteissa tehdä niiden sisältämistä asioista päätöksiä ja sitoutua niissä sanottuihin velvoitteisiin. Ennen kaikkea kuitenkin näissä sopimuksissa on kysymys virasto-osapuolten yhteisen tahdon ilmauksista. Myös muita paikallisia sopimuksia kuin virka- ja työehtosopimuksia tehtäessä on muun ohella syytä sopia mm. sopimuksen voimassaoloajasta, voimassaoloajan jatkumisesta tai jatkamisesta sekä tarvittaessa sopimuksen irtisanomisesta.